

*Andorra, Vista per diversos
autors des del 1450 fins al
segle XX*

Campus de l'experiència curs 2022-2023 1r any

GRUP DE TREBALL

Bonaventura Riberaigua

Carme Vidal

Anna Zamora

Elisabet Babot

Josep Maria Vila

Liliana Pladelasala

Presentació

- En la Diada Andorrana de la Universitat d'Estiu de Prada de Conflent de l'any 2014, el filòleg Josep Carles Láinez, va presentar una ponència en la qual va considerar Andorra una “anomalia literària” ja que, segons l'autor, llevat de comptades manifestacions, fins ben entrat el segle XX hi ha una absència total de literatura creativa.
- Malgrat aquesta manca de creació literària andorrana, basant-nos en el treball *Llengua catalana en els textos d'Andorra i del Pirineu*, d'Albert Villaró i en l'article d'Antoni Pol *Els primers llibres andorrans*, hem realitzat una selecció dels primers textos que fan referència a Andorra i que, pel seu contingut o per la rellevància política i històrica que van tenir sobre el país, ens han semblat importants de ressenyar. Hem circumscrit el treball fins a final del segle XIX, però no hi hem inclòs els llibres dels viatgers romàntics.

EL LLIBRE DE LA TERRA D'ANDORRA DE MIQUEL RIBOT D'AIXIRIVALL 1486-1487

- Context històric. Segles XIV i XV
- Miquel Ribot d'Aixirivall i el *Llibre de la Terra*
- Curiositats

CONTEXT HISTÒRIC. ANDORRA

ELS PRIVILEGIS. Concedits pels cosenyors a partir del segle XV

Econòmics:

- Dret a no pagar peatges, ni pontatges
- Potestat de poder comprar els productes que necessitaven i vendre els que els sobraven en bones condicions.
- Franquícies duaneres i permisos per celebrar fires.

Avantatges: facilitar l'intercanvi de productes i potenciar el naixement del comerç.

Institucionals:

- Potestat de legislar sobre les terres comunals i de crear un òrgan de representació propi que va donar lloc al *Consell de la Terra*.

Creació del Consell de la Terra

- 1419. Andreu d'Alàs, com a representant d'un grup d'andorrans, sol·licita al bisbe d'Urgell la creació d'una institució que representi tot el poble andorrà.
- L'11 de febrer d'aquest any, el bisbe d'Urgell, Francesc de Tovia, autoritza la creació del Consell de la Terra. Tanmateix, el bisbe obligava els andorrans a jurar-li fidelitat i obediència. Poc després, és ratificat pel comte de Foix.
- Consell de la Terra. Format per dos o tres representants de cada parròquia, es va convertir en el màxim organisme dins del país.

Miquel Ribot d'Aixirivall i el *Llibre de la Terra*

- Va ser notari i posteriorment, síndic de les Valls d'Andorra
- Va recopilar 24 documents units sota el títol *Llibre de la Terra d'Andorra, copiat dels encantaments o pariatges de tota la terra d'Andorra e de tots los drets que lo senyor comte de Foys ni'l bisbe d'Urgell an en la dita terra*.
- Manuscrit en paper que recopila els documents més importants del país des del 1008 fins al 1498.
- Per la seva professió li devia ser de gran utilitat disposar d'un *manual* que aplegués els documents legals més importants del país.
- Recull un conjunt de privilegis atorgats als andorrans fins a la fi del segle XV.

Curiositats

- Per a l'enquadernació, va utilitzar un pergamí reaprofitat que conté un contracte de compravenda del segle XIV.

- El llibre de Ribot va agafar una gran rellevància històrica el 2020, moment en què Carles Gascón i Ignasi Baiges, amb motiu dels actes organitzats per celebrar els 600 anys del Consell de la Terra, van presentar l'obra *Consell de la Terra: els orígens*. Per dur a terme aquesta publicació van consultar *el llibre de les ordinacions del Consell de la Terra*.

- La consulta d'aquest document els va fer adonar-se que *en el moment en què el bisbe **Tovia**, any 1419, va concedir el privilegi de crear el Consell de la Terra, ja existia un "òrgan assembleari" que es reunia de manera circumstancial des d'almenys l'any 1289*".

- Això demostra, que molts anys abans del que tothom es pensava, ja existia un consell. *D'aquesta manera es referma que el parlament andorrà sigui un dels més antics d'Europa i, de fet, el més antic dels existents en l'àmbit pirinenc.*

Què va impulsar el Consell General a recollir la història, el govern i els costums d'Andorra?

Consell de les Valls, va decidir portar a terme una recopilació del dret i dels usos i costums d'Andorra que li facilités la consulta i procurés la millor solució de tots els problemes. L'encarregat de fer aquesta obra fou el doctor Fiter i Rossell, profund coneixedor de les Valls i de llur dret.

Antoni Fiter i Rossell

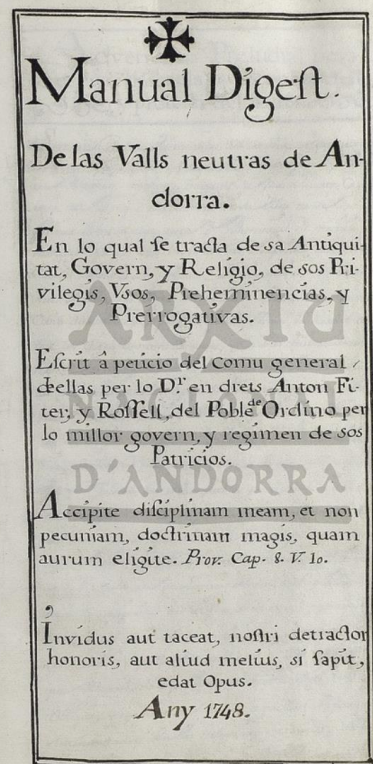

Va néixer a la parròquia d'Ordino el 6 de maig de 1706. Fill d'una de les més antigues famílies andorranes. El 1725 es va matricular de dret civil a la Universitat d'Osca i va obtenir el grau de doctor el 1731.

Per naixement i arrelament era un home lliurat de ple a la seva terra. Pertanyia, per generació, al llinatge dels catalans de l'època de la Il·lustració de presència molt significativa al país.

Fiter va morir sobtadament a Barcelona, el 26 o 27 d'octubre i es va dipositar a la Catedral, el 28 d'octubre de 1748

El Manual Digest

Davant la necessitat de disposar d'un argumentari històric i legal per demostrar la sobirania andorrana, Fiter va fer amb una obra monumental: *El Manual digest de les Valls Neutres d'Andorra*, una obra diversa on s'hi toquen tots els pals. Fiter va organitzar el Manual en sis llibres.

El Manual Digest és un compendi de la realitat històrica i institucional i dels usos i costums d'Andorra, es considera un dels llibres més importants en el seu gènere en la llengua catalana del segle XVIII i durant més de tres segles ha estat una font de consulta i una guia de comportament per als governs d'Andorra i els andorrans en general.

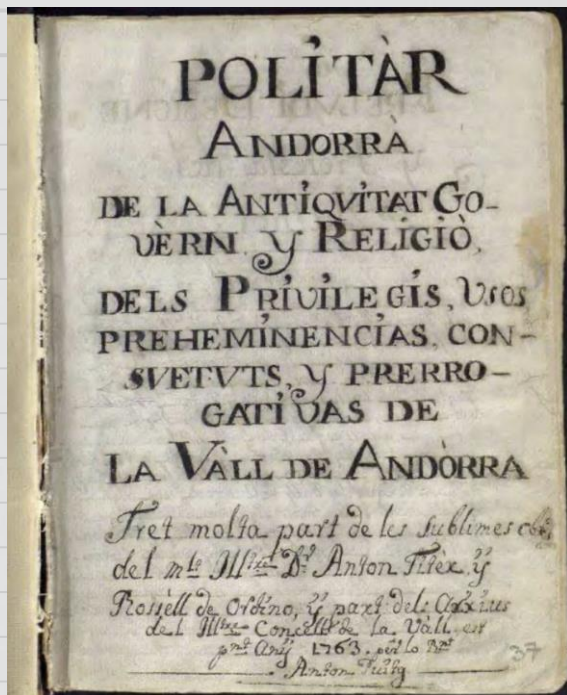
Antoni Puig

Antoni Puig i Duran va néixer a Escaldes el dia 30 de març de 1729 i va morir l'11 d'agost de 1805 al mateix lloc.

A la història d'Andorra hi ha passat com autor de Politar andorrà, quan tenia 42 anys.

El Politar andorrà

No se sap com es va gestar l'obra d'Antoni Puig, si va ser per encàrrec de les autoritats andorranes o si, al contrari, per iniciativa personal.

El Politar Andorrà és còpia revisada, escurçada i adaptada del Manual Digest, realitzada 15 anys després amb el mateix objectiu de reivindicar la permanència de la independència d'Andorra i escrit amb la intenció de recollir els usos, costums, privilegis i trets fonamentals de la societat andorrana.

DON FRANCISCO DE ZAMORA PEINADO PRIETO Y PRIETO 1757-1812. DIARIO DE VIAJE

CONTEXT HISTÒRIC

BIOGRAFIA

DIARIO DE VIAJE

VISITA A ANDORRA

NEUTRALITAT I SOBIRANIA D'ANDORRA EN PERILL

<http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000135765&page=1>.

Enllaç manuscrit original del Diari de Francisco de Zamora

CONTEXT HISTÒRIC

- Revolució industrial. Burgesia.
- Revolució francesa. 1789: divisió dels tres poders, a igualtat de tots els homes davant la llei, *Declaració dels Drets de l'home i del ciutadà*.
- A Espanya, Carles IV, preocupat per la situació en què es trobava el rei de França, impulsa Godoy amb l'objectiu d'evitar la seva execució.
- Inici de l'anomenada *Gran Guerra* per fer caure la monarquia espanyola i establir un règim aliat.
- Aquesta contesa que va finalitzar el 1795, es va desenvolupar en la frontera nord d'Espanya i al Pirineu.

ANDORRA

• **moment econòmic dolç.** Creixement durant la segona meitat del segle XVIII: manteniment de les bones relacions comercials amb els estats veïns, ramaderia, vitalitat de les fargues i els petits tallers tèxtils, la vitalitat dels fluxos comercials amb França, pels camins els ports.

• 1793, execució de Lluís XVI, rei de França i copríncep d'Andorra.

• Les autoritats revolucionàries es van negar a cobrar la quèstia.

• Andorra roman únicament sota el poder del bisbe i perd tots els privilegis econòmics i fiscals que li concedia l'estat veí.

• 1806, recuperació del copríncipat.

BIOGRAFIA

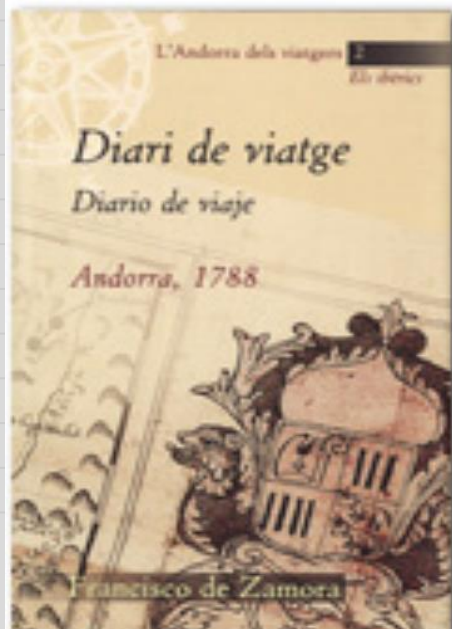

- Home polític, monàrquic i profundament antifrancès
- funcionari de la Il·lustració al servei de Carles III i Carles IV.
- Formava part dels *golillas*.
- Va arribar a Barcelona el 1784 per ocupar càrrecs de responsabilitat relacionats amb l'administració de la justícia.
- Entre els anys 1785 i 1790, va fer un total d'onze sortides per Catalunya (Pirineus). També Andorra.
- Viatjava en matxo acompanyat per Domingo Rodríguez que era el seu criat i escriptor
- Abans d'iniciar el viatge enviava a les autoritats una llarga enquesta amb preguntes sobre política, geografia, història natural, economia... que li servien per obtenir informació prèvia sobre els llocs que visitaria posteriorment.
- El qüestionari anava acompanyat d'una carta de presentació en què deia que volia escriure una història de Catalunya.

DIARIO DE VIAJE. FRANCISCO DE ZAMORA

Pròlegs del Ministre Juli Minoves i de l'Ambaixador César Gonzalez Palacios

Edició, traducció i estudi històric d'Albert Villaró

Motiu del viatge

- Recollir informació que, posteriorment enviava a la cort de Madrid per assabentar-los sobre la situació que es vivia al Pirineu.
- Establir contacte amb diferents persones que trobava al llarg del camí que es convertien en els seus confidents/espies
- Temor que aquesta zona es convertís en un lloc de pas per a les tropes franceses i que Andorra permetés una invasió del seu territori.

ARRIBADA A ANDORRA

Escaldes-Engordany, 1886

Arriba a Andorra des de la Seu d'Urgell, el 22 de setembre de 1788

- Descriu la natura, els paisatges, les esglésies i capelles que va trobant pel camí. Es fixa en les parets de pedra seca, els ponts i els rius... *sempre amb un ull posat sobre els indicis de la pràctica del contraban, tan perniciososa per a la reial hisenda.*
- De sant Julia va cap a Ordino on es troba amb Antoni Puig a qui potser coneix i li fa de guia.
- Dia 24 visita la Massana i va a Canillo. Dorm a Soldeu.
- Passa per Encamp i Andorra la Vella. Visita casa de la Vall
- 28 de setembre retorna a la Seu d'Urgell

NEUTRALITAT I SOBIRANIA D'ANDORRA EN PERILL

- Fa una referència concreta a les nevades *“A tot aquest país li cauen neus, de manera que hi ha cases on han de sortir per les finestres”*.

- Es troba amb don Guillem de Plandolit i Solà, síndic d'Andorra. Dubta de les intencions de Zamora i sense que ell se n'assabenti, li regira els papers.

- A la Seu d'Urgell es reuneix amb Fra Izquierdo, prior del convent de Sant Agustí. Fervent seguidor monàrquic. Pensa que Andorra es **patrimonio de los reyes de España**. L'adverteix de l'astúcia de don Guillem i es converteix en el seu espia i confident.

- Josep de Boltas i Vélez, bisbe d'Urgell i copríncep d'Andorra. Seguidor de la monarquia, demana a Godoy que enviï militars a Andorra, per reprimir l'entrada de francesos als Pirineus. Godoy no fa cas d'aquesta demanda.

- El bisbe Boltas va morir el 1795 i fins la presa de possessió del seu successor, que va tenir lloc dos anys després, Andorra no va tenir cap copríncep.

Antonio Valls

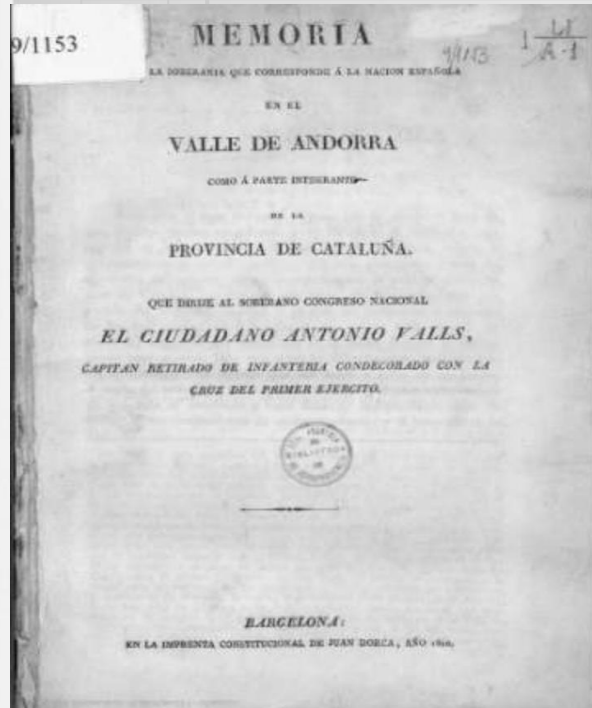
Fill de la Seu d'Urgell on va néixer el 1777 al si d'una família d'advocats i notaris. El 1808 amb l'esclat de la guerra del francès, va entrar en una de les companyies de voluntaris i el van fer capità. Però la carrera militar li va durar molt poc, ja que el 1809, ja l'havien fet fora, tot i que sempre es va continuar presentant com a capità.

Al 1820, un cop va haver escrit el "Valle de Andorra como a parte integrante de la provincia de Cataluña", i, gràcies als contactes que tenia pel fet de fer part d'un cercle reduït de persones lliberals molt radicals de Barcelona, va poder fer arribar dit escrit a les corts espanyoles que ho van passar a la comissió de política i els hi va semblar molt bona idea d'annexar Andorra a Espanya

En el seu llibre-memòria, fa referències diverses al Manual Digest per sostenir els seus arguments i recomana l'annexió d'Andorra per Espanya.

Antoni Valls, va morir afusellat 27 de juliol 1822 pels defensors de Ferran VII

“Memoria acerca la soberanía que corresponde a la nación Española en el Valle de Andorra como a parte integrante de la provincia de Cataluña”

Es el primer llibre imprès que hi ha sobre Andorra i ens diu que Andorra no te cap raó d'existència en tant que estat i que ha de formar part del regne d'Espanya.

Tenia com a objectiu la liquidació del sistema del cosenyoriu sorgit del Pariatges per posar Andorra sota el règim constitucional espanyol. Té el mèrit d'haver estat la primera obra impresa dedicada íntegrament a la matèria andorrana.

Ho explica en 4 arguments:

- 1) Si Carlemany és el fundador d'Andorra, no tenia cap potestat sobre Andorra ja que era Franc (francès) i l'acte de conquesta i repoblament d'Andorra que va realitzar Carlemany, es pot considerar com un acte il·lícit.
- 2) Motiu geogràfic; les aigües del riu d'Andorra vessen cap al Segre i del Segre a l'Ebre i és evident que està dins de la península ibèrica, així que és ben lògic que formi part geogràficament d'Espanya
- 3) Cartogràficament Andorra apareix com a part de Catalunya que implica com a part d'Espanya
- 4) Instrumental, ja que Antoni Valls considera Andorra un lloc on s'amaguen mal factors, contrabandistes i l'estat espanyol hi perd amb la seva existència.

Pierre Roch de Roussillou

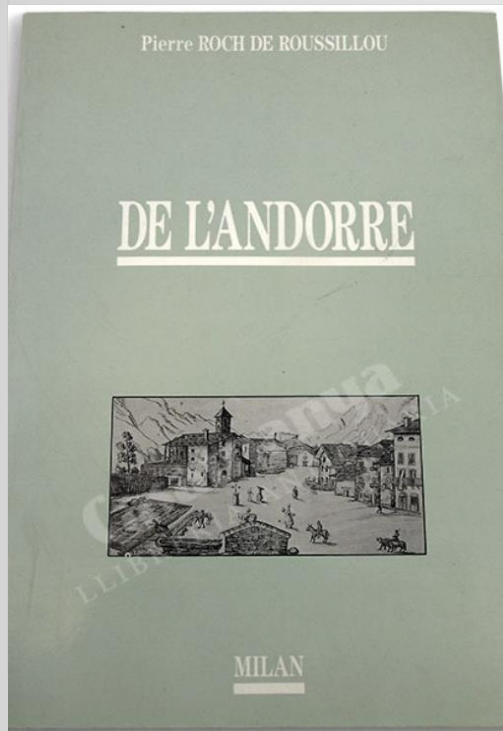

Era fill d'Ax les Thermes, família de mercaders amb molt bona posició social. Va ser Veguer francès, occità de l'Arieja, entre 1820 i 1831, càrrec que va agafar amb 35 anys.

De seguida que va agafar el càrrec es va posar mans a l'obra per contestar al terratrèmol polític que havia causat el llibre-memorias d'Antonio Valls

S'explica que el Veguer Roussillou va anar a trobar el general espanyol defensant la sobirania d'Andorra i dient que França estava darrera la seva paraula. Aquesta resposta ferma del Veguer Roussillou va ser decisiva per parar els peus al regne d'Espanya

“De l’Andorre” Toulouse 1823

És el primer llibre imprès en francès i la primera monografia completa sobre el Principat, se'n va fer una altra edició el 1870.

Es considera una obra madura, molt més ben escrita i extensa que la d'Antoni Valls; parlant també de l'història i del comerç d'Andorra així com fa referència al Manual Digest. En aquest llibre, Andorra es mostrava com un país lliure dels vicis i la brutícia que es troben a altres països europeus, tot i que estava parcialment aïllat. Per l'escriptor, estar una mica "perdut" era el secret de la modèstia i la virtut d'Andorra. Els habitants d'aquest país encara vivien de la mateixa manera que havien viscut els seus avantpassats 500 anys abans. L'autor va escriure «Des d'aquells dies no ha canviat res. Fins i tot els articles de luxe, com a part de la civilització moderna, són més propensos a despertar la por als andorrans que el desig».

Hi ha un capítol tipus novel·la romàntica

Fra Tomàs Junoy, Provicari d'Anyòs

Va néixer a Puigcerdà 1782, fill d'una família de fabricants de mitges de cotó.

Fra Tomàs Junoy, va arribar a Andorra no com a Frare, sinó com a refugiat.

Era frare del convent dels predicadors des dominicans a Puigcerdà, convent que està dins del nucli urbà. Havia fet els seus estudis al convent de sant Josep de Barcelona.

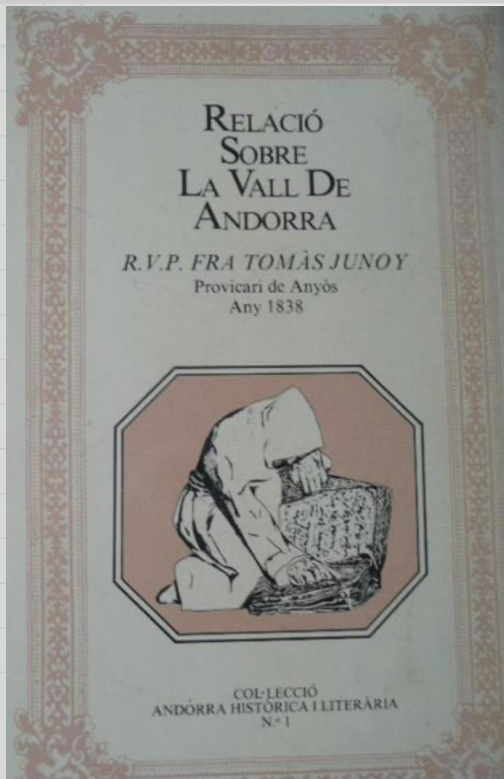
Marxa a l'exili per França fins arribar a Anyós on el fan pro.vicari.

Era un home amb un tarannà molt inquiet: arquitectura i escriptura entre d'altres.

El seu llibre “ Relació sobre la Vall de Andorra” 1838, és la primera obra totalment sobre Andorra i publicada en català i va ser impresa a Tolosa.

És un home que quan arriba a Andorra hi troba un lloc d'acollida. Va morir a Anyós al 1860.

Relació sobre la Vall de Andorra

Es la primera obra totalment sobre Andorra i publicada en català, va ser impresa a Tolosa. Fa una relació sobretot basant-se en el Politar Andorrà que és una reflexió del Manual Digest, fent-ne una aproximació més breu i didàctica; explica com funciona Andorra, la distribució geogràfica, els límits, l'estructura de les parròquies i els pobles que formen dites parròquies.

Continua explicant llegendes; parla de les aigües d'Escaldes, on l'aigua sulfura i on hi ha fons abundants. Ens parla també de les fargues.

Hi trobem un capítol dedicat als usos i costums i també ens fa referencia al caràcter dels andorrans amants de la religió catòlica.

Òpera i Sarsuela

El 1848 es va estrenar a l'Opéra Comique de Paris, l'òpera ***La Val d'Andorre***, amb música del compositor francès Jacques Fromental Halévy i llibret de V. de Saint-Georges.

Es tracta d'una òpera còmica en tres actes. La trama es desenvolupa a les Valls d'Andorra que, per a la gran majoria del públic de Paris de l'època, era un lloc desconegut. Es l'única obra d'aquest gènere musical que porta el nom d'Andorra. La trama de l'òpera es desenvolupa a l'època del rei Lluís XV. En el marc del procés de reclutar soldats per a l'exèrcit francès sorgeixen una sèrie d'històries d'amor entre els diferents personatges principals.

Posteriorment l'obra va ser traduïda a diverses llengües i representada en diversos teatres d'Europa (Londres, Alemanya, Milà, Sant Petersburg...). Curiosament se'n va fer una versió en castellà, que va donar lloc a una Sarsuela, estrenada a Madrid el 1852.

Le Val d'Andorre es va representar per primera vegada a Andorra el dissabte 12 de febrer del 2022 a l'Auditori Claror de Sant Julià de Lòria, organitzada i produïda per **Andorra Lírica**, sota la direcció artística de Jonaina Salvador.

Imatges del llibret i de la representació de LA VAL D'ANDORRE a L'Auditori Claror

El Valle de Andorra és la sarsuela en tres actes amb llibret de Lluís de Olona i música de Joaquím Gaztambide estrenada el dia 5 de novembre de 1852 al Teatro del Circo de Madrid. El llibret es una adaptació de l'òpera còmica francesa del mateix títol de J. de Saint-Georges, que s'havia estrenat a París el 1848. El 5 de novembre de 1852 es va posar l'obra en escena amb tota la cura i luxe possible en aquella època, amb un èxit notable.

ALTRES AUTORS DES DE FINALS DEL SEGLE XVIII FINS AL SEGLE XIX

DALMAU DE BAQUER, LLUÍS Seu d'Urgell 1806 – Barcelona 1873

- Notari, militar i historiador català
- Nebot del bisbe d'Urgell Simó de Guardiola

REPUBLICA DE ANDORRA, Barcelona 1849

- Resum d'història andorrana, escrit en castellà
- Extractes del Manual digest
- Pintoresques observacions: caràcter, costums, diversions, instrucció, indústria i religió.

H. CASTILLON (D'ASPET)

Escriptor estranger que viatja a Andorra i explica el que veu

L'HISTOIRE D'AX ET DE LE VALLEE D'ANDORRE, Tolosa 1851

- Descripció i anàlisi de les aigües termals i observacions terapèutiques
- Fonts i les seves propietats mèdiques, passejos i itineraris

HISTOIRE DU COMTE DE FOIX . DEPUIS LES TEMPS ANCIENSJUSQ'A NOS JOURS,Tolosa 1852

- Història del Comte de Foix des de l'antiguitat fins al 1851

SANCHEZ DE LA CAMPA, Juan Miguel

Cadis 1809 -Burgos 1885

Catedràtic de Matemàtiques, va treballar a Lleida com a professor i hi va escriure el llibre:

EL VALLE DE ANDORRA, Lleida 1851

Origen, naturalesa i circumstàncies dels privilegis que gaudeixen els andorrans i els prejudicis que causen al Tresor, Agricultura, Comerç i Industria Nacional Espanyola

FITER, Lluís Ignasi (Pare)

La Seu d'Urgell, 1852 - Barcelona, 1902

Jesuïta, erudit i advocat

**UNA HISTÒRIA DEL SANTUARI DE MERITXELL
D'ANDORRA, Barcelona 1874, català antic**

Primer treball històric escrit sobre Nostra Senyora de Meritxell.

La protecció de la Verge a les Valls d'Andorra durant diferents moments històrics: l'Edat Mitjana, els Pariatges, La Revolució Francesa, la immobilitat de la imatge al 1794, la Guerra Civil d'Espanya, i la Pesta de l'any 1855.

“Nostra Senyora de Meritxell és considerada per les Valls de Andorra con a Patrona y especial Protectora sua des de temps immemorial”

BRUTAILS, Jean-Auguste Viviez 1859 – Burdeos 1926

historiador, arxivista i paleògraf

1885 se li encomana un estudi històric sobre la sobirania d'Andorra per justificar la presència francesa a través de les anàlisis i interpretacions de textos medievals

Al 1888 es nomenat jutge vitalici del Tribunal Superior d'Andorra, acabat de crear pel President de la República Francesa

Va explicar les singularitats del Principat i els seus vincles amb França a través d'una sèrie de publicacions on defensa inexorablement els drets de França.

LA COUTUME D'ANDORRE, Paris 1904

- La primera part és una recopilació de documents públics i privats en francès i català principalment, s. VIII- s. XIX i el decret de 1305 en llatí, en què el compte de Foix acorda certs privilegis per Andorra.
- La segona part tracta temes sobre geografia, economia, demografia i aspectes sociològics històrics i administratius d'Andorra, així com els seus costums, drets i institucions civils.

*Gràcies per la
vostra atenció*